

15
A

8421 1958
De 239

58687

DE BELANGRIJKHEID

VAN DE

BEOEFENING DER ARABISCHE TAAL EN LETTERKUNDE.

REDEVOERING.

TER AANVAARDING VAN HET HOOGLEERAARSAMBT AAN DE

HOOGESCHOOL VAN LEIDEN

DEN 6DEN OCTOBER 1866 UITGESPROKEN

DOOR

DR. M. J. DE GOEJE.

'S GRAVENHAGE,
MARTINUS NIJHOFF.

1866.

De 239

DE BELANGRIJKHEID

VAN DE

BEOEFENING DER ARABISCHE TAAL EN LETTERKUNDE.

REDEVOERING

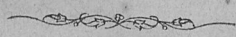
TER AANVAARDING VAN HET HOOGLEERAARSAMBT AAN DE
HOOGESCHOOL VAN LEIDEN

DEN 6DEN OCTOBER 1866 UITGESPROKEN

DOOR

Dr. M. J. de GOEJE.

13421a

'S GRAVENHAGE
MARTINUS NIJHOFF.
1866.

Meichel] [ohnn] de

Leihgabe an die
Deutsche Morgenländ. Gesellschaft

D:De 239

U. B. 1943/21

EDELGROOTACHTBARE HEEREN, CURATOREN DER LEIDSCHER
HOOGESCHOOL;

WELEDELGESTRENGE HEER, SECRETARIS VAN HET COLLEGIE VAN
CURATOREN;

HOOGGELEERDE HEER, RECTOR MAGNIFICUS;

HOOGGELEERDE HEEREN, HOOGLEERAREN IN DE VERSCHILLENDE
VAKKEN VAN WETENSCHAP, ZEER GEACHTE AMBTGENOOTEN;

WELEDELZEERGELEERDE HEEREN, LECTOREN IN DE VERSCHIL-
LENDE VAKKEN VAN WETENSCHAP;

EDELACHTBARE HEEREN, AAN WIE HET BESTUUR DEZER STAD
EN DE HANDHAVING DES RECHTS IS TOEVERTROUWD;

WELEERWAARDE HEEREN, LEERAREN VAN DEN GODSDIENST;

WELEDELZEERGELEERDE HEEREN, DOCTOREN IN DE VERSCHIL-
LENDE WETENSCHAPPEN;

WELEDELE HEEREN STUDENTEN, KWEEKELINGEN VAN DEZE
HOOGESCHOOL;

GIJ ALLEN VOORTS, DIE DEZE PLECHTIGHEID MET UWE TEGEN-
WOORDIGHEID WILT VEREEREN;

ZEER GEËERDE TOEHOORDERS!

De landen van westelijk Azië, begrensd door Taurus, Tiger, de Middellandsche, Roode en Perzische zee, zijn sedert overoude tijden bewoond door onderling zeer nauw verwante volken, die men sedert Eichhorn gewoon is naar Noachs oudsten zoon de Semieten te noemen. Deze volken hebben op het tooneel der wereldgeschiedenis reeds verschillende zeer gewichtige rollen vervuld, en waarschijnlijk ligt de tijd, waarop zij wederom in de lotgevallen der Indogermaansche volken zullen ingrijpen, niet zeer

ver af. Zij zijn, zoo niet de stichters, dan toch de dragers der oudste beschaving geweest; zij hebben de eerste groothandelaars aan de wereld geleverd; en overal waar zij zich om handelsbelangen vestigden, de kunsten en wetenschappen overgebracht, wier kennis zij zich reeds verworven hadden. Uit hen zijn de stichters voortgekomen van de drie edelste godsdiensten. Een gedeelte van hunne letterkunde is het eigendom der halve wereld geworden en wel een bezit, dat den eigenaars boven alles dierbaar is. De band, die de klassieke beschaving aan de moderne maatschappij verbindt, is door een dezer volken gesnoerd. Toen Europa in den nacht der middeleeuwen sluimerde, was het dag voor de kinderen Sems en uit dien dag kwam voor ons de schemering van een nieuwen dageraad. Ex oriente lux.

Ziedaar, M. T., de rechtvaardiging van de plaats, die de studie der taal en letterkunde, niet alleen van de Hebreëen, maar ook van de Arabieren, de Syriërs en andere volken van dezen stam, bijna van den aanvang af aan onze hoogeschool heeft ingenomen; van de groote opofferingen, die onze voorouders zich getroost hebben om die hier te vestigen en te bevestigen; van de trouwe zorg, waarmede de Curatoren der Leidse universiteit steeds voor den bloei van dit vak hebben gewaakt. Op welke plaats wij de geschiedrollen dezer hoogeschool ook opslaan, overal vinden wij van deze levendige belangstelling de overvloedigste bewijzen. Van 1593 af, toen Josephus Justus Scaliger ten gevolge van de ijverige bemoeiingen en milde aanbiedingen van Curatoren, ondersteund door de Staten van Holland en Prins Maurits, zich in Leiden vestigde om door den roem van zijnen naam, den luister der Academie te verhoogen, tot op onzen tijd toe, heeft het, met uitzondering van twee niet zeer lange tusschenpoozen, nooit aan mannen ontbroken, die zich met ernst aan deze studiën wijdden, noch aan zedelijke en stoffelijke ondersteuning, waar deze noodig was. Door de onbekrompenheid van Curatoren, door de mildheid van Scaliger en Warner,

is de Leidsche verzameling van Oostersche handschriften een der voornaamste in Europa geworden. Munt zij niet meer bijna boven alle andere uit in getal van banden, zij doet dit nog altijd door keurigheid en belangrijkheid. Door den begaafden en energieken Erpenius werd op eigen kosten eene drukkerij voor Oostersche werken opgericht. Curatoren ondersteunden hem niet slechts bij zijne onderneming door een vrij aanzienlijk geldgeschenk, maar na zijn dood droegen zij zorg voor hare instandhouding en vereenigden die met de universiteitsdrukkerij. De uitgave van belangrijke werken, waarvan er zoovele door Leidens persen geleverd zijn, vond steeds en vindt nog, waar het noodig is, de vereischte hulp en ondersteuning. Toen het bleek, dat de hoogleeraar, met het onderwijs in de Arabische en verwante talen belast, den tijd niet kon vinden voor het maken van den Catalogus en voor andere noodzakelijke werkzaamheden, aarzelde men niet hem jongere personen als helpers toe te voegen, die hierdoor tevens de gelegenheid kregen hunne studiën voort te zetten. Dank zij dit alles, is de roem van Leiden's Oostersche school in alle beschaafde landen gevestigd. Heeft zij in de eeuw van Erpenius en Golius, en later in die van Schultens de eerste plaats in Europa ingenomen, thans ook staat zij, dank aan onze Hamaker's en Dozy's, niet achter bij de scholen van de Sacy en Fleischer. Terwijl de eerste bijkans heeft uitgebloeid, de laatste haar zénith reeds lang bereikt heeft, bezit de onze nog al de kracht der jeugd en werkt met onvermoeiden ijver voort om den rang, dien zij heeft ingenomen, te behouden, ja kan het zijn te verhoogen.

Door de welwillendheid en het vertrouwen van Curatoren groepen om tot de bevordering van dezen bloei naar mijne krachten mede te werken, heb ik gemeend bij de aanvaarding van het eervol ambt mij opgedragen, geen beter onderwerp ter behandeling te kunnen nemen, dan dat deel van het vak mijner keuze, hetwelk aan Leiden's school terecht steeds de eerste

plaats heeft ingenomen. Ik zal dus spreken over de belangrijkheid van de beoefening der Arabische taal en letterkunde, doch daarbij de grootst mogelijke beknoptheid in acht nemen, in de hoop dat ik de toegevendheid en welwillendheid mijner toehoorders, die ik door goed te spreken bezwaarlijk zal kunnen verwerven, door kort te spreken moge verdienen.

Als orgaan van het denken beschouwd, behoort de Arabische taal ongetwijfeld tot die talen, welke eene grondige beoefening overwaardig zijn. Wij kennen haar, evenals alle andere Semietische talen, slechts in een betrekkelijk laten tijd, waarin zich uit den oorspronkelijken schat van tweeletterige wortels door verbinding en samentrekking het kapitaal van drieletterige stammen reeds gevormd had, welke de bouwstof geleverd hebben tot een der rijkste talen, die ooit door menschentong is gesproken. Er zijn nog sporen van de vroegere periode overig. In verscheidene min of meer synonieme drieletterige wortels treft men hetzelfde tweeletterige bestanddeel aan. En in de oudste gedenkstukken der taal merkt men een nog vrij groot getal vierletterige wortels op, die men misschien recht heeft in 't algemeen tot den overgang van den tweeletterigen tot den drieletterigen stam te brengen.

Heeft men om deze en andere redenen aldus grond om aan te nemen, dat in vroegeren tijd de samenstelling een grooten rol bij de formatie der Semietische talen heeft vervuld; later, in de periode waarin wij ze kennen, ontbreekt dit vruchtbaar vermogen, dat de Arische talen in zoo hooge mate bezitten, bijna geheel. De Semietische volken hebben andere hulpmiddelen ter verrijking hunner taal gevonden. Geen der overige bezit tot zulk een graad van volkomenheid het vermogen van onmiddellijke afleiding. Het aantal woorden bijna van elken drieletterigen wortel afgeleid of af te leiden, is waarlijk verba-

zend groot. Als men zich voorstelt, dat iedere wortel ten minste een tiental werkwoorden levert, die het grondbegrip telkens met bepaalde wijzigingen teruggeven, dat de meeste dezer werkwoorden verschillende vormen hebben voor het bedrijvende en lijdende geslacht, dat van elk dezer werkwoorden zooveel naamwoorden mogen gevormd worden als er permutatiën en combinatiën van klinkers mogelijk zijn, kan men zich eenigszins een denkbeeld maken van den rijken woordschat, dien eene Semietische taal zich kan verwerven. Daarbij is het gebruik der metaphore nergens menigvuldiger en stouter dan in deze zelfde talen, en dit, benevens eenige eigenaardige wijzen van uitdrukking b.v. de ruime aanwending van de woorden zoon, vader, heer enz. om betrekkingen aan te duiden, die wij door samenstelling teruggeven, dit alles vergoedt ruimschoots het gemis van 't vermogen der samenstelling. Want in weerwil daarvan is de Arabische taal een van de rijkste, zoo niet de allerrijkste taal der aarde. Het aantal synoniemen is buitengemeen groot. Bijna elke nuance des begrips vernag de taal zonder omschrijving uit te drukken; bijna geen voorwerp in de gansche natuur of het wordt volkomen in de taal afgespiegeld. Sprekende van den vorst der wildernis, zal de Arabier telkens een ander woord gebruiken, naar mate hij 't oog vestigt op de spierkracht van den geweldigen klauw, op den vreeselijken muil met zijne vernielende werktuigen, op den honger, die het dier uit zijn leger drijft, op het gebrul, dat het bloed van angst doet stollen, op de geelrosse kleur zijner huid, kortom bijna aan elke eigenschap van het dier correspondeert een woord, oorspronkelijk beschrijvend bijvoegelijk naamwoord en daarna metaphorisch voor het dier zelf gebezigd. Daardoor is geene taal zoo geschikt voor dichtelijke omschrijving en voor de ontwikkeling van rhetorische sierlijkheid als de Arabische. En even rijk als het woordenboek is de spraak-kunst, die aan eene volheid en eenen overvloed van vormen eene menigvuldigheid en juistheid in de woordvoeging paart, welke

de Sacy in de voorrede zijner Grammaire deed verklaren: „het Arabisch schijnt zich van bijna alle talen het best te leenen tot de verstandelijke bewerking, waarvan analyse en synthese de werktuigen zijn; en ik ben dikwijls getroffen geweest door de juiste betrekking, die er tusschen de vormen dezer taal en de eischen van duidelijkheid en bondigheid bestaat.“

Geen wonder dan ook dat de Arabier trotsch is op zijne taal en die als zijn heerlijkst kleinood met liefde en angstvalligheid beoefent en beschermt. Reeds uit den voor-Islamischen tijd bezitten wij de bewijzen, dat zuiverheid en sierlijkheid van taal in Arabië zeer hoog geschat werden. Mildheid, dapperheid, afkomst waren niet genoeg om een man te adelen en zijne verkiezing tot hoofd te doen slagen, hij moest ook redenaar of dichter zijn. Een enkel slecht gekozen woord was voldoende om een overigens voortreffelijken dichter een bijnaam voor zijn leven te doen geven. Mohammed had zijn welslagen niet het minst aan zijne oratorische talenten te danken. Omar liet een schrijver geeselen en afzetten, omdat hij in het onderschrift van een brief den eersten naamval in plaats van den tweeden gebruikt had. Ook buiten hun vaderland bleef den Arabieren deze zucht bij. Door de dagelijksche aanraking met de Nabatheesche bevolking van Irak, het oude Babylonië, begon de spreektaal van de oorspronkelijke reinheid af te wijken. De vrees, die dit verschijnsel inboezemde, riep de beroemde grammatische scholen van Basra en Koefa in het leven. Men verhaalt dat toen Abu'l-Aswad eens des avonds met zijne dochter buiten zat, deze uitriep: „wat is het schoonste van den hemel!“ De vader antwoordde „de sterren.“ „Neen,“ hernam zij, „ik begeerde geen antwoord, het was slechts een uitroep van bewondering.“ Abu'l-Aswad zuchtte. Zijne dochter had willen zeggen: „wat is de hemel schoon!“ en door een nominatief in plaats van een accusatief te bezigen, had zij eene vraag gedaan. Dat kon zoo niet blijven. Hij zette zich en schreef de eerste proeve eener Arabische spraakkunst.

Dit had plaats omstreeks het midden van de eerste eeuw na de Hidsjra. Van dien tijd dateert eene buitengewoon vlijtige beoefening der taal. Onder de oudste litteratuur-producten der Arabieren telt men reeds uitmuntende grammatica's en lexicologische geschriften. Men ving aan den Koran en de overgeleverde gedichten te bewerken, de moeilijkheden te verklaren en alle waarborgen te nemen voor juiste uitspraak en gezonde exegese. En waar men onzeker was, waar men door kennis of taalgevoel in den steek werd gelaten, daar volgde men het oude voorbeeld, dat tot aan het einde der Arabische heerschappij in zwang bleef, men begaf zich naar Centraal-Arabië, waar altijd het zuiverste Arabisch gesproken is, waar nog tot heden de taal den geheelen rijkdom en volkomenheid van vormen bewaard heeft, om zich daar aan de levende bron te verfrischen. — De beoefening van dit deel der Arabische letterkunde is voor ons dubbel gewichtig. Aan den eenen kant toch is de behandeling der spraakkunst zoo juist en zoo volledig geweest, dat men in de Europeesche bewerkingen in de hoofdzaak hetzelfde systeem heeft kunnen behouden, en bijna al de noodige bouwstof bijeen vindt. Aan den anderen kant is de grammatica van andere Semietische talen, met name die van het Hebreeuwsch, geheel en al geschoeid op den voet der Arabische spraakkunst en is het dikwijls onmogelijk de regelen der Joodsche taalkundigen te waardeeren zonder eene nauwkeurige kennis der Arabische modellen. Het is misschien niet onnoodig hier even te herinneren dat de verwantschap der zoogenaamde Semietische talen even innig is, als die tusschen de verschillende Romaansche talen bestaat, en wel zoo dat het Arabisch de zuster talen als het ware omvat, daar dit over bijna al de hulpmiddelen der laatste kan beschikken en bovendien nog zelf een reeks van eigenaardige werktuigen bezit, die in de andere slechts in kiem of in 't geheel niet worden aangetroffen. Van daar ook het verschijnsel dat, alleen de Aethiopische spraak uitgezonderd, alle

andere Semietische talen door de Arabische zijn verdrongen en ingeslikt.

Is aldus de beoefening dezer taal uit een linguïstisch oogpunt hoogst belangrijk, zij is dit niet minder uit een philologisch en aesthetisch oogpunt. Twee takken van letterkunde zijn het vooral, waarin door de Arabieren voortbrengselen van wezenlijke en blijvende waarde geleverd zijn, de lyrische poëzie en de vertelling. Epische dichtkunst ontbreekt in de litteratuur aller Semietische volken. Van dramatische dichtkunst vindt men slechts de allereerste beginselen. Maar in die poëzie, waarin de dichter zijn eigen gewaarwordingen schildert, waarin hij uiting geeft aan den moed, die hem bezielt, als hij ten strijde trekt, aan de liefde, die zijn hart vervult en nu eens doet genieten, dan weder lijden, aan de smart, die hem overweldigt bij het verlies van zijn vriend en wapenbroeder, daarin heeft het Arabische volk meesterstukken voortgebracht, die in staat zijn de snaren, welke in het gemoed des dichters trilden, ook in onze borst in beweging te brengen. Koeler zullen ons de verzen laten, waarin de dichter zijn eigen lof en dien zijner stamgenooten bezingt, of de verdiensten van zijn vijand en diens familie verkleint en verguist, hoewel zij bij groote historische belangrijkheid, ook zoowel wegens schoonheid van vorm en juistheid van uitdrukking, als om de stoutheid der vergelijkingen eene bestudeering overwaardig zijn. Eveneens kunnen wij niet zonder eenig genoegen de goddelooze verzen lezen van den door wijn en liefde geïnspireerden dichter, waarin de heilige bedevaart met hare plechtigheden bespot, en eene levensopvatting verkondigd wordt, die zoo volkomen verschilt van die van den rechtgeloovigen Moslim.

De schildering wel eens van den Arabier ontworpen, als een zwijgend, in zichzelf gekeerd wezen, dat zijn mond slechts opent voor een lijfspreuk van levenservaring, in de hoogste mate ongezellig, is volkomen valsch. Juist integendeel bemint de Arabier het gezellig samenzijn. In het tentendorp der Bedouïnen

zal men iederen avond de mannen in een of meer groepen bijeenvinden om de gebeurtenissen van den dag te bespreken, en de belangen van de familie of van den stam te behandelen, maar bovenal om de vertelling aan te hooren van ware of verdichte gebeurtenissen. In de palmtuinen der Arabische steden wordt de avond gewoonlijk op dezelfde wijze gesleten, en overal waar de Arabieren zich hebben gevestigd, hebben zij den smaak voor deze ontspannende tijdkering behouden, zoo zelfs, dat het vertellen een beroep is geworden en men een verteller tot opvroolijking des gezelschaps laat komen evenals men een goochelaar of een muzikant ontbiedt.

Een rijke litteratuur heeft daaraan haar ontstaan te danken. Wij putten onze kennis van den profeet, van de instellingen des Islams, van de geschiedenis der verovering, voornamelijk uit groote verzamelingen van overleveringen, min of meer belangrijke anecdoten en vertellingen, van welke verscheidene werkelijke kunstwaarde bezitten. Deze verhalen met de meest mogelijke getrouwheid van den ooggetuige af, in de meer wetenschappelijke bijeenkomsten van mond tot mond voortgeplant en in de tweede en derde eeuw na de Hidsjra hoofdzakelijk te boek gesteld, verplaatsen ons geheel in den tijd en de denkwijze der eerste verhalers en stellen ons in staat een beeld van den ouden tijd te ontwerpen zoo plastisch, zoo nauwkeurig, als het bijna van geen andere periode mogelijk is. En uit deze litteratuur ontsproot de historische. — Maar naast deze klasse van verhalen ontstond eene andere, waarbij het minder om waarheid dan om boeienden inhoud te doen was, waarbij de verteller zich niet met angstvalligheid aan den vorm gebonden achtte, waarin hij het verhaal zelf had gehoord, en zich evenmin ontzag om den inhoud te wijzigen en uit te breiden. Het subjectieve van 't Semietisch karakter, dat zich in de klasse der zuiver historische verhalen bijna slechts verraadt bij de behandeling der voor-Islamische geschiedenis, die geheel en al gemodelleerd is

naar de eenige geschiedenis, die den eersten verhaler bekend was, komt bij de vertellingen dezer soort duidelijk uit. Om alleen van de U allen bekende verzameling „de Duizend en ééne Nacht“ te spreken, bijna alle verhalen dragen den stempel van den tijd des laatsten vertellers. Het is niet de tijd van Haroen ar-Rasjied of Mámoen, dien men in de verhalen over deze khaliefen geschilderd vindt; behalve den naam en hier of daar een enkelen trek van de vertelling, hebben zij volstrekt geen betrekking op hen; de maatschappelijke toestand, de zeden en gebruiken, de denkwijze en levensbeschouwing is door den geheelen bundel heen die van den tijd der Aegyptische Mamloeken-vorsten uit de 15^e eeuw, toen zij te boek gesteld zijn.

Deze litteratuur is zeer uitgebreid. Tot haar behoort een reeks van uitnemende geschriften, die zich ten doel stellen alles mede te deelen wat een welopgevoed mensch moet weten om zich goed in de maatschappij te kunnen bewegen. Gewoonlijk zijn zij ingedeeld, 't zij naar de verschillende deugden of ondeugden, 't zij naar de verscheidene godsdienstige en maatschappelijke, groote en kleine plichten, die de mensch te vervullen heeft, 't zij naar de onderscheidene middelen ter verangenameing des levens; of wel een enkel onderdeel wordt in de grootst mogelijke uitvoerigheid behandeld. In den regel gaat vooraf wat de profeet en de groote mannen van den Islam of van den ouden tijd over het onderwerp hebben gezegd, eene verzameling van spreuken en kernachtige woorden; dan volgt een parelsnoer van kleinere en grootere gedichten over hetzelfde thema, en eindelijk een reeks van anecdoten en vertellingen, die dikwijls een zeer onderhoudende en boeiende lectuur verschaffen en somtijds belangrijke bijzonderheden bevatten, die men in de zuiver historische werken mist en die voor den beoefenaar der geschiedenis van groote waarde zijn.

Eindelijk behoort tot haar de historische roman, zoowel de idyllische behandeling der geschiedenis om, door het voorbeeld

van den ouden tijd, godsdienstijver, moed en vertrouwen in te boezemen, die vooral in den tijd der kruistochten ontstond, als de ridderroman, waarin de liefde en heldendaden van den Arabischen vrijbouter beschreven worden en waarvan de bekende roman van Antar een der beste voorbeelden is.

Maar het wordt tijd om verder te gaan. Wij kunnen uit de geschriften der Arabieren nog veel positieve kennis vergaderen. Niet dat ik zou willen beweren, dat onze medici, botanici, zoölogen, mathematici en astronomen moeten ter schole gaan bij de Arabieren, die integendeel in wetenschappelijkheid bij hen zeer ver ten achteren staan. Hoogstens zou de medicus eenig voordeel kunnen trekken uit hunne waarneming van sommige ziekten en hunne behandeling der patiënten, inzoover die op ervaring en niet op valsche theoriën steunt; de botanicus zou misschien eenige hem nog weinig of in 't geheel niet bekende planten leeren kennen en over de practische aanwending van verschillende plantaardige voortbrengselen een enkelen nuttigen wenk ontvangen, evenals de zoöloog omtrent eenige diersoorten, die zij beter gelegenheid hadden te bestudeeren dan wij; de mathematicus zou er wellicht in de wijze van demonstreeren bij sommige vraagstukken eene voor hem belangrijke afwijking van zijne methode vinden; de astronoom zou waarschijnlijk met hunne waarnemingen van eclipsen, kometen, constellatiën eenig niet onbelangrijk resultaat kunnen verkrijgen, en in allen gevalle de technologie van zijn vak leeren verstaan. Maar dit alles is nog ongenoegzaam om eene beoefening der Arabische wetenschappelijke litteratuur, bij de groote moeilijkheid daaraan verbonden, raadzaam te maken. Doch wij mogen niet vergeten dat het voornamelijk de Arabieren geweest zijn, door welke de wetenschappelijke kennis der ouden aan de scholen der herleving is medegedeeld. In de tweede eeuw van den Islam, in den bloeitijd van het khalifaat, maakte zich een onverzadelijke lust naar kennis en wetenschap meester van de beheerschers der halve wereld. De geheele philosophische lit-

teratuur der ouden en ten deele die der Indiërs ving aan met een weergaloozen ijver beoefend te worden. Tal van dikwijls onberispelijke vertalingen rusten in onze bibliotheken, waaronder eenige van welke het oorspronkelijk verloren is. Op dezen grondslag bouwden de Arabische geleerden voort, en het zijn vooral hunne geschriften, die tot eene verheffing van de beoefening der wetenschap in Europa den stoot hebben gegeven. De eerste Arabische boeken, die in het Latijn vertaald werden, de eerste, die in druk verschenen, behooren bijna uitsluitend tot dezen tak der letterkunde. En bij den aanvang van de beoefening der Arabische taal aan de Europeesche universiteiten in het einde der 16^e en het begin der 17^e eeuw, was de aandacht hoofdzakelijk op deze werken gevestigd. Daardoor telde Erpenius onder zijne leerlingen verscheidene medici en mathematici, en is het grootste deel der handschriften door zijn leerling Golius verzameld en door de Curatoren dezer hoogeschool aangekocht, van medischen, mathematischen en astronomischen inhoud. Van de bespiegelende wijsbegeerte bij de Arabieren kan men hetzelfde zeggen als van de vakken der zoogenaamde philosophia naturalis. De beschuldiging, dat zij geen stap verder zouden gekomen zijn dan Aristoteles en de Neo-Platonici, is volgens het oordeel van deskundigen onwaar. Integendeel zij hebben hetgeen zij van de Grieken geleerd hadden, op hunne eigenaardige wijze verder ontwikkeld. Van geen dezer vakken kan men de geschiedenis schrijven zonder eene nauwgezette waardeering van hetgeen de Arabieren ons hebben achtergelaten.

Ditzelfde geldt evenzeer van handel, industrie en schoone kunsten, met name muziek en architectuur, maar inzonderheid van de wereldgeschiedenis. De middeleeuwen kan men niet dan zeer onvolledig leeren kennen zonder de hulp der Arabische litteratuur. Voor de Oostersche geschiedenis van dien tijd heeft men bijkans geen andere bronnen; doch ook voor die landen, zooals Spanje en Sicilië, voor welker geschiedenis wij Euro-

peesche geschriften kunnen raadplegen, is de kennis der Arabische boeken onontbeerlijk. En dit geen oppervlakkige kennisneming à la Conde, maar zulk een diepe en nauwgezette studie als door de voorgangers der Leidsche Oostersche school tot nu toe is gepredikt en ten grondslag gelegd.

Doch met de positieve kennis, die wij uit Arabische werken kunnen verkrijgen, bedoelde ik iets anders. Het ontzettend groote rijk door de Arabieren gesticht kon als politieke eenheid geen eeuwen duren. Eene werkelijke fusie van al de verschillende volken door de verovering onder éénen szepter vereenigd, was ondenkbaar en is ook nimmer beproefd. Langzamerhand hernamen dezen, het een voor, het ander na, eene min of meer onafhankelijke stelling, eerst onder Arabische regenten, daarna onder vorsten van nationale afkomst. Doch in één zin had de fusie plaats gehad. Alle of bijna alle onderdanen van het khalifaat waren Moslims geworden, de Arabische taal werd van den Atlantischen Oceaan af tot China toe en van het land der Negers tot in Siberië verstaan. Daardoor was geen Arabier, geen Moslim vreemdeling in eenig deel van het onmetelijk gebied. Zijn godsdienst en zijne taal strekten hem tot het uitnemendste paspoort, dat ooit reiziger zou kunnen verlangen. Uit alle landen der Moslimische wereld stroomden ieder jaar talrijke scharen naar het gemeenschappelijk heiligdom, heerlijke gelegenheid voor den toekomstigen reiziger om tot in de verst verwijderde streken betrekkingen aan te knooien of reisgezelschap te vinden. Zoowel voor den pelgrimstocht als voor het geregeld postverkeer tusschen de hoofdstad en de provinciën, dat zich nog eeuwen voortzette ook nadat zij in wezenlijkheid onafhankelijk waren geworden, waren overal heerwegen aangelegd, die goed werden onderhouden. Wat een ruim veld voor den Arabier, handelaar in zijn hart evenals al zijne Semietische broederen, die door het volbrengen van zijn godsdienstplicht, den tocht naar Mekka, reeds smaak in het reizen had gekregen! De handel verhief zich in de

tweede en volgende eeuwen der Hidsjra tot eene hoogte, die zij nooit vroeger bereikt had. Een reeks van factorijen verbond Spanje en West-Africa aan het verre Oosten, aan China en de eilanden van Oost-Indië. De Russische pelterijen vonden haren weg langs Wolga en Kaspische zee rechtstreeks naar Bagdad; de producten van Nigritië kwamen langs verschillende wegen op de Noord-Afrikaansche markten om van daar de reis oostwaarts te aanvaarden. Een levendig verkeer bestond vooral door bemiddeling der Joden tusschen het land der Franken en 't Byzantijnsche rijk en de zeehavens van Noord-Africa en Syrië. Voeg daarbij, dat de bloei der hoogeschoolen in 't centrum van het groote gebied van heinde en ver jeugdige geleerden aantrok, dat de Spanjaard en Transoxaniër op dezelfde schoolbank te Bagdad onderricht ontvingen, om dan weder in de verstaafgelegen provinciën scholen te stichten, wier roem op hare beurt van alle kanten leerlingen tot zich trok; dan kan men zich een denkbeeld vormen van den omvang des verkeerens, van het leven en de beweging in de Moslimische wereld. Reeds spoedig ontstond daaruit eene rijke geographische litteratuur. Beschrijvingen der heerwegen met al de pleisterplaatsen, ten dienste van het postwezen; berichten over de voortbrengselen der landen, de industrie en handel der steden, met vermelding der verschillende handelswegen ten behoeve der kooplieden; opgaven van den rijkdom der gewesten en van de verschillende belastingen voor de ontvangers en schatters; verhalen over al het vreemde en merkwaardige in de vreemde landen; tafereelen van den politieken en religieusen of wel van den wetenschappelijken toestand in de onderscheidene deelen des rijks; eindelijk beschrijvingen van de reizen voor handel of wetenschap ondernomen; ziedaar den hoofdinhoud van dezen rijken en gewichtigen tak der Arabische letterkunde, waarvan wel veel is verloren gegaan, doch waarvan wij nog verscheidene der voornaamste werken bezitten. Zou het noodig zijn, M. T., na het gezegde nog toe te lichten, wat

voor ons uit die boeken te leeren is? Van hoeveel nut de kennis, die de Arabieren van Noord-Africa, van de Sahara en het land der Negers hadden, voor de Europeesche reizigers reeds geweest is en nog is? Welken steun hunne ervaring zal kunnen geven, als Europa zijn beschavenden invloed tot diep in Azië en Africa zal willen doen doordringen?

Van geheel anderen aard is het punt, waarop ik thans de aandacht wensch te vestigen. De verwantschap tusschen de verschillende Semietische talen is zoo innig en zoo in 't oog loepend, dat men reeds eeuwen voordat men op het denkbeeld van vergelijking der Indogermaansche talen was gekomen, bij de beoefening der Semietische, met name van het Hebreeuwsch, de hulp der zuster talen heeft ingeroepen. Een grondige kennis van het Arabisch is bestaanbaar zonder voorafgaande beoefening der andere talen. Hier hebben wij eene rijke letterkunde, overvloed van voorarbeid door de Arabische philologen, eene doorloopende traditie, die wij in staat zijn telkens aan de bron te verfrischen, daar de taal nog leeft. Hier hebben wij de hulp der verwante talen slechts rechtstreeks noodig, om een enkel verouderd woord in een oud gedicht volkomener te leeren verstaan, dan wij uit de omschrijving der scholiasten vermogen; of om die woorden en uitdrukkingen te verklaren, die van het noorden door de Joden, van het zuiden door de Aethiopiërs, van het oosten door de Arameërs in de taal zijn ingevoerd. Maar overigens, evenals men een uitstekend kenner der Grieksche taal kan zijn, zonder Sanskriet, Gothisch en Latijn, is ook de kennis van het Arabisch onafhankelijk van die der andere Semietische talen. Doch geheel anders is het geval met de laatstgenoemde. Van de hoogstwaarschijnlijk eenmaal uitgebreide litteratuur der Israëlieten, hebben wij slechts een klein getal geschriften over, vol van duisterheden, van *ἅπαξ λεγόμενα*, voor welke binnen het gebied der taal zelve geene verklaring meer te vinden is. Wel zijn wij niet zonder eene traditie; wij hebben de oude ver-

talingen, en de Joodsche geschriften van lateren tijd bewijzen menigen goeden dienst. Maar de overlevering is in zeer vele gevallen niet doorlopend; de vertalingen bevatten bewijzen in overvloed, dat men, toen zij vervaardigd werden, vele woorden niet meer verstond en gedwongen was naar de beteekenis te raden. De verklaringen der Joodsche geleerden zijn dikwijls de vrucht van spitsvondigheid en missen elken solieden grondslag. Hier is de hulp der verwante talen, en wel in de eerste plaats van de Arabische, als ver de rijkste, onontbeerlijk. Dit hebben reeds de Joodsche taalbeoefenaars der 10^e en 11^e eeuw begrepen, dit werd door de geleerden onzer hoogeschoolen in de 17^e eeuw steeds in het oog gehouden, en in de volgende eeuw door onzen Albert Schultens en zijne leerlingen tot overdrijvens toe uitgebreid. Het Hebreeuwsche lexicon heeft daardoor veel gewonnen, maar aan den anderen kant ook veel verkeerds en veel ballast opgenomen. Het beginsel van de school van Schultens was deugdelijk, hare methode niet eveneens. Men miste vaste regelen omtrent den vorm, waarin zich hetzelfde woord in de verschillende talen moest vertoonen, en vergeleek daardoor soms oorspronkelijk onderscheidene vormen; maar bovendien ontbrak te dikwijls een voorafgaand nauwkeurig onderzoek naar de grondbeteekenis van het woord, zoodat men eene afgeleide beteekenis als 't grondbegrip van den wortel aanmerkte, en hieruit door redeneering die verklaring van het Hebreeuwsche woord uitson, die scheen te passen, maar in werkelijkheid de bedoeling des schrijvers niet teruggaf. Nu was Albert Schultens zelf met eene vrij goede kennis der Arabische taal toegerust, maar onder zijne navolgers was menigeen, die nauwelijks genoeg wist om in 't Arabische woordenboek te bladeren en er het corresponderende woord in op te zoeken, waarbij hij herhaalde malen mistastte en verklaringen te berde bracht even ongegrond als onwaarschijnlijk, terwijl hij immer van het beginsel uitging, dat de eerst opgegeven beteekenis bij Golius ook de oorspronkelijkste beteekenis van het woord

was. Daarom is er in dit opzicht nog veel te doen overig, en het uitgangspunt moet zijn de verbetering van het Arabische lexicon door eene kritische schifting van oorspronkelijke en afgeleide beteekenis, waartoe in het reeds gedeeltelijk verschenen woordenboek van Lane een groote schrede voorwaarts gedaan is.

Doch behalve het groote nut, dat men voor de kennis der Hebreuwsche taal uit de beoefening der Arabische kan trekken, is de bestudeering van het huiselijk en maatschappelijk leven der Arabieren, van Bedouïnen en stedelingen, de kennis van hun karakter en hunne denkwijze, onmisbaar voor hem die tracht zich een beeld van het oude Israëel te vormen. Voordat Israëel zich in Kanaän vestigde, leidde het een zwervend leven, waarvan, behalve de overlevering, nog vele sporen in taal, zeden en gebruiken over zijn. Willen we ons het volk in dien tijd voorstellen, wij moeten het leven der Arabische herderstammen beschouwen, waarmede dat van Israëel niet dan gelijkvormig kan geweest zijn. Voor den overgang van dezen toestand tot dien van vaste woonplaatsen en akkerbouw, de vorming van een volk uit de samenkoppeling van stammen, de vestiging en uitbreiding van den Israëlietischen staat, voor dat alles vinden wij treffende analogiën in de ontwikkelingsgeschiedenis van Islam en Wahhábisme. Dikwijls is het ons alsof de geschiedenis der Arabieren slechts de reproductie en voortzetting is van die van Israëel; wij kunnen ons Saul en David denken in de oude hoofdstad der Wahhábieten; Ibrahiem Pasja mocht Salmanassar of Sanherib heeten; terwijl de oude vorst, die thans regeert en in vroegere jaren met zijne ijveraars rondging om tabak en afgoderij te bestrijden en allen eeredienst uit te roeien, die verschilde van den streng-Wahhábitieschen, ons levendig aan Josia herinnert, die alle verfoeiselen wegdeed uit de landpalen der kinderen Israëls.

Ik mag hier niet langer bij stilstaan, want er zijn nog twee voorname punten ter bespreking over. De beoefening der Arabische letterkunde heeft vooral in onzen tijd eene bijzondere belang-

rijkheid voor den theoloog en voor den jurist. De Islam bekleedt in de rij der godsdiensten eene zeer gewichtige plaats. Van geen enkelen godsdienst kunnen wij den oorsprong, de ontwikkeling, de verbreiding beter leeren kennen dan van dezen; van geen godsdienststichter is de persoonlijkheid juister te schilderen dan van Mohammed. Bijna nergens hebben wij meer gegevens dan hier om de verschillende invloeden te doorgronden, waaraan de leer des profeten van den aanvang af was blootgesteld, de worstelingen, die zij eerst tegen oud-Arabische, Joodsche, Christelijke en oud-Perzische begrippen had te voeren, later tegen de filosofen en theosophen, en de vervormingen, die zij ten gevolge daarvan onderging. Er is bouwstof genoeg om de geschiedenis der Mohammedaansche kerk met bijna even veel uitvoerigheid te beschrijven als die der Christelijke en dikwijls zal men merkwaardige overeenkomst tusschen beide vinden. De Islam heeft zijn rol nog lang niet uitgespeeld; talloos zijn zijne volgelingen en nog groeit het aantal geloovigen ieder jaar aan; alles leidt ons tot het vermoeden, dat in betrekkelijk korten tijd de geheele bevolking van Africa den Islam zal omhelsd hebben. Wat een terrein voor den beoefenaar der jeugdige, maar zich krachtig ontwikkelende wetenschap, die zich ten doel stelt om door waarneming en vergelijking van alle godsdienstvormen en godsdienstige verschijnselen het wezen en den oorsprong van den godsdienst te leeren kennen! Het is waar, niet ieder die zich dit ten doel stelt, behoeft zelf elken godsdienstvorm tot in de kleinste bijzonderheden bestudeerd te hebben, hij zal zich voor vele met de resultaten van anderer nasporingen moeten vergenoegen; maar bij de verdeeling van den arbeid zullen ook aan dezen nog nauwelijks ontgonnen akker bebouwers moeten worden toegewezen. Stapels boeken, nog bijna niet door Europeesche oogen ingezien, liggen hen te wachten; honderden verschijnselen op dit gebied behoeven hun onderzoek en hunne verklaring. Van den philoloog en den historicus mag men hier

niets hopen dan dat zij den weg naar de mijnen begaanbaar en gemakkelijk zullen maken. De exploitatie zal de taak blijven van den beoefenaar der godsdienstwetenschap.

Eveneens is het gelegen met de wetenschap, die bij de Moslims zooals bij elke zoogenaamd theocratische wetgeving, hand aan hand gaat met de theologie. Dat het voor den rechtsgeleerde en den staathuishoudkundige niet anders dan belangrijk kan zijn na te gaan hoe de Moslimische fakíh zijn taak begrijpt, naar welke beginselen de kádhi zich bij zijne uitspraken laat leiden, welke de denkbeelden der Moslims zijn omtrent den staat en zijne inrichting, omtrent de verplichting van vorst en onderdaan, uit welk oogpunt zij de heffing van belastingen beschouwen, welke de leidende gedachten geweest zijn bij de samenstelling van het strafwetboek, hoe eindelijk het geheele raderwerk van den Moslimischen staat georganiseerd was, dit alles zal wel geen betoog behoeven. Doch er is meer. In één land van Europa is deze wetgeving nog de heerschende. In landen onder Europeesche opperheerschappij staande heeft zij de geheele maatschappij doordrongen. Zoowel in onze Oost-Indische bezittingen als in Algerië is de kennis van het Mohammedaansch recht onontbeerlijk voor den ambtenaar, indien hij geen gevaar wil loopen zich telkens aan willekeur en tirannie schuldig te maken. En deze kennis is niet te verwerven zonder eene grondige beoefening der Arabische taal. Bijna alle juridische werken liggen nog onuitgegeven in onze bibliotheken, van slechts weinige bestaan vertalingen, en een enkele uitgezonderd, laten deze veel te wenschen over. Voor de behandeling van de onderwerpen boven opgenoemd is er bouwstof in overvloed, maar zijn er nog zeer weinig bouwlieden.

De heerschappij der Arabieren heeft zich eenmaal wijd over Azië en Africa uitgebreid en overal is door hen met den Islam de Arabische taal ingevoerd, deels als heilige taal en taal der geleerden, deels ook, waar het Arabisch element overheerschend

is geworden, als volkstaal. Syrië, een groot deel van Mesopotamië, Egypte en voor een deel Nubië, bijna geheel Noord-Africa, hebben de eigene taal tegen de Arabische verwisseld. In de provinciën, waar de landstaal zich heeft staande gehouden, zijn massa's Arabische woorden opgenomen. 't Perzische en 't Turksche lexicon bestaan bijna voor de helft uit woorden aan deze taal ontleend, 't Maleisch bevat in zijn woordenschat misschien voor een vierde of vijfde deel Arabische termen. Al deze talen hebben het Arabische alfabet aangenomen, dikwijls tot hare niet geringe schade en stellig tot bemoeilijking van den leerling. Des te noodiger is de hulp en toelichting der Arabische philologie. Eindelijk in het land, waaruit de benden en horden zijn voortgekomen, die eenmaal de halve wereld overstroonden, in Arabië zelf heeft de taal zich in al haar frischheid, volheid en sierlijkheid gehandhaafd. En het volk, dat die taal spreekt, is nog krachtig en vol jeugdige energie. De uitbreiding en sterke centralisatie van het rijk der Wahnabis, de toenemende macht van de sedentaire bevolking ten koste van de streng beteugelde Bedouïnen, de herleving van landbouw, handel en industrie, de oprichting van scholen en moskeeën, alles noopt ons te gelooven dat de bevolking van Centraal-Arabië eene toekomst heeft, misschien wel bestemd is op een deel der puinhoopen van het Turksche rijk een Arabisch koninkrijk te vestigen. En wie weet of niet eerlang de handelsgeest, die aan de Semietische volken boven alle andere eigen schijnt, in hen geheel zal ontwaken en hen zal doen medeworstelen om de heerschappij der twee zeeën? Wanneer de landengte van Suez doorgraven is, loopt de handelsweg tusschen twee landen door, waarvan de bevolking Arabisch is evenals de taal. De door de natuur zoo rijk bedeelde kustlanden van Noord-Africa zullen niet ten allen tijde aan anarchie of vreemde overheersching ten prooi blijven. Europa werkt zelf mede tot hunne verheffing. De herleving van de studie der oud-Arabische letterkunde in het Oosten gaat

gepaard met eene bekendmaking en verklaring van Europeesche toestanden en instellingen. Te Boelak, te Bairoet, te Algiers worden jaarlijks verscheidene boeken in de Arabische taal gedrukt, deels producten der letterkunde uit den khaliefentijd, deels vertalingen van Europeesche werken, deels nieuwe geschriften, die meest ten doel hebben de Europeesche beschaving en wetenschap bekend te maken, soms reisbeschrijvingen door Arabieren, die Europa bezocht hebben. De Arabische courant, die te Bairoet uitkomt, geeft uittreksels uit Europeesche bladen, bevat verklaringen van Europeesche werktuigen en ondernemingen en schenkt als feuilleton een Arabisch geschrift uit den ouden tijd. De Wahhábieten zijn niet geheel van deze beweging uitgesloten. De kunst van lezen en schrijven is in Centraal-Arabië algemeen verbreid, terwijl de huisvaders verplicht zijn voor het onderwijs hunner kinderen zorg te dragen. Boeken zijn wel niet menigvuldig, maar toch zijn zelfs uitgebreide verzamelingen geen zeldzaamheid. Burckhardt verhaalt dat de koninklijke bibliotheek te Derája, de later door Ibrahiem Pasja verwoeste hoofdstad, zonder twijfel de allerrijkste was aan Arabische handschriften van historischen inhoud. Palgrave vond bibliotheken in verscheidene huizen van particulieren. En de boeken te Boelak en te Bairoet gedrukt vinden reeds hun weg naar het binnenland.

Doch hetzij men al of niet gelooft aan eene toekomstige krachtoontwikkeling van de Arabische natie, de belangrijkheid van de beoefening hunner taal blijft bestaan. Geen taal der wereld, zelfs de Engelsche niet, wordt door zulk een menschenal gesproken of verstaan als deze. Willen wij ons tot de Arabisch sprekende volken in betrekking stellen, hetzij om hun de weldaden onzer beschaving te brengen, hetzij om partij te trekken van de hulpbronnen hunner landen voor onzen handel en onze nijverheid, wij zullen de kennis hunner taal niet kunnen ontberen.

Het zou mij leed doen, M. T., indien mijne rede op U den indruk gemaakt heeft eener oratio pro domo, waarbij de argumenten van alle kanten met moeite bijeengezocht zijn. Veel liever zou mij een verwijt wezen, dat ik eene stelling ter verdediging heb genomen, die haast geen bewijs behoeft, of dat ik lang niet alles gezegd heb, wat over het onderwerp te zeggen was. Trouwens het lag niet in mijne bedoeling dit uit te putten; ik wilde slechts wijzen op het veelzijdige nut aan de beoefening der Arabische taal verbonden, in de hoop daardoor uwe belangstelling in dat vak te verhoogen of die op te wekken, waar zij mocht ontbroken hebben. Belangstelling, het is op deze plaats meer gezegd, is voor den bloei eener wetenschap noodig als licht en lucht voor de plant. Zij is het, die haar beoefenaars verwekt, zij sterkt en steunt hen later in hunnen arbeid. Mocht ik haar voor deze studiën niet te vergeefs gevraagd hebben, ik zou mij zeer gelukkig rekenen.

Edelgrootachtbare Heeren, Curatoren dezer Hoogeschool!

Aan uwe welwillende aanbeveling ben ik de vereerende benoeming verschuldigd, die mij in staat stelt mij geheel aan mijne geliefkoosde studiën te wijden. Ik betuig U daarvoor mijn eerbiedigen en innigen dank. Wel moet ik U bekennen, dat er met mijne vreugde een ander gevoel gepaard gaat, dat haar tempert en soms overschaduwet: het gevoel van zwakheid tegenover den schoonen werkkring, die zich voor mij opent, de vrees voor tekortkoming tegenover de eischen, die men mij zal kunnen stellen. Maar dan ook weer herleeft mijn moed, als ik bedenke, dat ik zal arbeiden onder uwe oogen, dit is, onder de oogen der verschoonendste toegevendheid zelve, en dat gij van mij niets zult verwachten dan eene ijverige plichtsbetrachting, terwijl ik van mijzelven overtuigd ben, dat het mij aan ijver nimmer zal ontbreken. Gij hebt gehoord, hoe groot ik mij den omvang voorstel

van het vak mijner studie; het programma mijner werkzaamheden zal daarvan slechts een deel kunnen omvatten. Doch op den voorgrond zal blijven staan, wat steeds aan deze Oostersche school den voorrang heeft bekleed, eene strenge taalbeoefening, als de onmisbare grondslag van alle litterarische en historische wetenschap. Door dien beproefden weg te volgen hoop ik mijn kans te vermeerderen op uwe goedkeuring, wier verwerving steeds een mijner hoogste wenschen zal zijn.

Hooggeleerde Heeren Professoren! Hoezeer heb ik tegen dit oogenblik opgezien, waarop ik U voor het eerst als mijne ambtgenooten mag begroeten! Want ik ben 't mij wel bewust, welk een afstand mij van U scheidt, onder wie ik vele mijner leermeesters, onder wie ik zelfs nog den eerwaardigen leermeester mijns vaders mag tellen! In talenten, kennis en ervaring staat gij zoo verre boven mij; de nalezing van velen Uwer is beter dan mijn geheele oogst. Des te inniger voel ik mij aan U verplicht voor de hartelijkheid, waarmede gij mij in uw midden hebt ontvangen, des te hooger waardeer ik de vriendschappelijke hand mij over de kloof toegereikt. Doch niet van mijne benoeming dateert de onbegrensde hoogachting, de warme toegenegenheid, die ik voor velen Uwer gevoel. In de twaalf jaren, die er liggen tusschen dezen dag en dien, waarop ik als student aan deze hoogeschool werd ingeschreven, heb ik zooveel goeds van uwe handen ontvangen, als levenslange erkentelijkheid niet zal kunnen beantwoorden. Wat heb ik niet aan U te danken, waarde G. C. B. Suringar, dien ik liefheb zooals een zoon zijn vader bemint! Wat aan U, Cobet, wiens bezielende woorden in mij den eersten lust tot studie deden ontwaken, waartoe zij mij tevens den weg wezen! Hoeveel ben ik U niet verschuldigd, de Vries, voor uw voortreffelijk onderwijs, dat ik in mijne betrekking tot de lagere school zoo heb leeren schatten, maar bovenal voor uwen echt vriendschappelijken omgang, voor den moed, dien gij mij steeds wist in te spreken, voor uwen welmeenenden en goeden raad! Een

woord van dank heb ik ook aan U, Rutgers, te zeggen, wiens naam in mijne herinnering zoo nauw verbonden is aan den mij steeds dierbaren naam van Juynboll, daar ik van U beiden de eerste leiding ontving in de studievakken mijner keuze. En zou ik ooit uwen zoo aangenamen en nuttigen omgang vergeten, Fruin, of uwe warne belangstelling in mij en mijne studiën? Ja, waar zou ik eindigen, als ik allen Uwer wilde opnoemen, aan wie ik mij verplicht gevoel?

Maar aan niemand heb ik dat te zeggen, wat mij voor U, waardste Dozy, op het harte ligt. Ik weet het, dat deze dag ook voor U een feestdag is, dat gij mijne benoeming tot deze betrekking gewenscht hebt, dat ik het vooral aan uwe voorspraak te danken heb, dat de aandacht van H.H. Curatoren zich op mij vestigde. Ik ben er trotsch op, want streelender voldoening ken ik niet dan uwe goedkeuring. Doch het is slechts een klein deel van het vele, dat ik aan U verschuldigd ben. Of meent gij dat ik ooit die uren zal vergeten op uwe studeerkamer doorgebracht? ooit uwe lessen, uwe raadgevingen, uw voorbeeld? ooit uwen echt humanen en vriendschappelijken omgang? Het is mijn roem, uw leerling en uw vriend te heeten, blijf mij als zoodanig beschouwen. Gij weet beter dan iemand waar ik raad en hulp behoef, laat het mij aan uwe leiding en uwen steun ook voortaan niet ontbreken, nu gij mij tot uwen medearbeider bevordert en mij een deel uwer werkzaamheden hebt toevertrouwd.

Ik heb behoefte een enkel woord tot U, de Jong, te spreken. Hetzelfde koninklijk besluit, dat mij tot dit ambt riep, schonk U den eervollen titel door Albert Schultens en Hamaker gevoerd en droeg aan uwe zorg de werkzaamheden op, die tot dusver door ons samen werden verricht. Wat een schoone toekomst hebben wij beiden nu voor ons! Terwijl gij zult waken voor het onderhoud en de uitbreiding onzer kostbare handschriften- en boekenverzameling, die thans eene waardige plaatsing heeft erlangd; terwijl gij de werkzaamheden ten behoeve der weten-

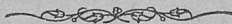
schap zult ondernemen, waarvan wij de noodzakelijkheid samen zoo dikwijls hebben besproken; zal ik trachten belangstelling voor deze studiën te wekken, zal ik tevens pro parte virili met U medewerken om de schatten der Oostersche letterkunde te ontsluiten. Broederlijk en eendrachtig hebben wij tot nu toe samen gearbeid; openhartig was steeds onze omgang. Laat diezelfde geest ons blijven bezielen! Wij hebben één doel; wij zullen krachtiger zijn als wij elkander steunen. Ga voort mij uwe toegenegenheid te schenken, zooals gij de mijne zult blijven bezitten.

Ik dank U, mijn trouwe vrienden, voor uwe tegenwoordigheid. Gij wist dat zonder die mijn feestdag onvolkomen zou zijn; gij hadt zelve behoefte om uwe deelneming in mijn geluk te toonen. Mis ik onder U ook verscheidenen, die ik hier zoo gaarne zou gezien hebben, dringende beroepsbezigheden dragen er de schuld van, of verplaatsing naar verre streken, zelfs naar die, van waar zij nooit weder tot ons zullen spreken. Maar de oude vriendschap is onveranderd gebleven. Kunt gij 't U voorstellen, dat het reeds zes jaar geleden is, sedert wij van elkander moesten scheiden? Zoo moge het tusschen ons blijven! God zegene U!

Eindelijk wend ik mij tot U, Weledele Heeren, studenten dezer hoogeschool. Het is vooral omdat ik hoopte eenigen Uwer onder mijne toehoorders te tellen, dat ik dit onderwerp voor mijne rede heb uitgekozen. Want op U is de hoop gevestigd dat Leidens hoogeschool haar alouden roem ook op dit gebied zal blijven handhaven; van den graad uwer belangstelling zal de bloei dezer studiën voor een groot deel afhangen. Gij ziet dat het veld ter bearbeiding ruim is, laat het niet aan krachten ontbreken. Weest overtuigd dat, hetzij gij de Semietische taal en letterkunde tot het doel uwer studie kiest, hetzij gij een of meer gedeelten wenscht te beoefenen als hulpmiddel voor andere vakken van wetenschap, gij mij steeds bereid zult vinden, om U, zooveel ik kan, met raad en daad bij te staan. Het zal mij

verheugen daartoe dikwijls in staat gesteld te worden. Maar bovenal, onthoudt mij uwe toegenegenheid niet. Het is nog maar weinige jaren geleden, dat ik uwe rangen verliet; de gelukkige tijd ligt nog versch in mijn geheugen; ik heb niet vergeten wat ik met mijne vrienden gehoopt, gevreesd, genoten heb. Ik kan met U sympathiseeren en ik wil dat, want het is mijn oprechte wensch uw vriend te worden. In één opzicht is reeds nu onze overeenstemming volkomen. Wij koesteren allen dezelfde wenschen voor het welzijn onzer dierbare Alma Mater; de bloei van Leidens hoogeschool ligt ons allen na aan 't hart. Laten wij samenwerken om dien te bevorderen. Vivat Academia!

D:
De 239

ULB Halle 3/1
000 867 306

